

értem, hogy a Spinoza–Wittgenstein tanulmány hogy kerül ide? (Leszámítva, hogy el kellett sütni valahol). De hát mért ne?

Igazság szerint nehéz konklúziókat levonni a könyvből, ami a sokféle apró darab következménye. Mit gondoljon az olvasó az egy-egy hétig vezetett naplók olvastán? Felkérésre íródtak egy-egy problematika mentén, vagy mondjuk külföldi ösztöndíjak alatt, nem nagyon lehet megállapítani, hogy pl. semmi érintkezése nincs az ún. *magyar valósággal* – főleg, hogy még a vérbő foci-szervezés alatt sem lehet kikerülni az egészségügy katasztrófáit, vagy hogy a lakásokat bizony természetszerűleg rabolják ki Zilahyék környékén egymás után akár háromszor is. Vagy hogy az írói barlang, az elefántcsonttorony egész világnyi – de megint csak Magyarország nélkül. Inkább az az elgondolkodtató, hogy itt van megint egy remek író, könnyűkezü, biztos tollú, amit akarsz – és nem a magyar napilapok kérnek tőle írásokat ilyen meg olyan (köz)ügyekről, nem magyar(országi) ösztöndíjakból tudja írni (remek) könyveit, stb., stb. sorolhatnám napestig a szokásosakat. Jól állunk. Vagyis rosszul.

Zilahy, ő igen, ő jól áll.

Mile Lajos

Üdvözet a győzőnek

(Cserna-Szabó András – Darida Benedek:

Jaj a legyőzötteknek, avagy

süssünk-főzzünk másnaposan, Alexandra, 2007)

„A negyedik sör már tömény.”

„Hiszen tudjuk: jó könyvet lehet írni, teljeset azonban soha” – fogalmazza meg Cserna-Szabó András és Darida Benedek, a *Jaj a legyőzötteknek* című könyv szerzőpárosa a műhöz, egyáltalán az alkotáshoz való viszonyát, s ezen művészetfilozófiai és alkotáslélektani bizonyosságból kiindulva kéri a beteljesedéshez az olvasó segítségét. Azaz olyan kapcsolat lehetőségét ajánlja, amelyben a művész–olvasó, mű–befogadó viszony a bevallottan lehetetlen teljesség elérésének hiábavaló kísérletébe kíván bevonni engem, az olvasót, még hozzá cselekvő attitűdöt várva el; alkotói, tettestársi szerepet kínál. Ez az interaktív ajánlat a könyv végén betetőzése a szöveg egészét uraló íróniának, reflexió és diskurzus olykor játékos, néha keserű vagy szarkasztikus kifigurázásának.

Jánossy Lajos leleményesen kapcsolja a szerzői szándékot a lukácsi totalitás-eszméhez, természetesen a párosításban és az elemzésben sem nélkülözve az iróniát. Némi komolykodással akár Nemes Nagy Ágnes sorai is eszünkbe juthatnának („Ne mondd a mondhatatlant, mondd a nehezen mondhatót!”), ám szerzőink megkímélnék bennünket a túl merész asszociációktól,

hiszen a megközelítés kulcsát tartalmazó kérdést így teszik fel: „Vane különbség a totális hülyeség és a legmagasabb bölcsélet között?” A textus különböző felületein nem történik más, mint a jelzett alapkérdésre adható válaszok keresése, fölillantása, kiforgatása.

A borítón olvashatjuk: „A macskajaj regénye 52 recepttel” (no meg „Ajándék hányós-zacskóval”). Mindez előrevetíti, érdekes kalandozás várhat ránk. A másnaposság már csak ősi jellegénél fogva is toposzként értelmezhető, ráadásul univerzális toposzként, hiszen nem csupán az irodalom vagy a művészet állandó kísérője, hanem a történelem, politika, szerelem, egyáltalán a létezés egyik permanens, lényeges eleme. Ez magyarázza a szerzők enciklopédikus elszántságát (persze tudva, hogy a teljesség lehetetlen), az áttekintés tág horizontját, némi pátosszal fogalmazva: a vállalás heroizmusát. „Mert a lét maga a mámor” – állapítják meg a szerzők de Quincey kapcsán. Az alapvetés kategorikus, a posztmodern idején kánonbontó is lehet, hiszen inkább a kora romantika életérzését idézi, ám a szövegkoherencia szempontjából talán az egyetlen megfelelő kiindulópont.

„És tudják azt is, a Halál is csak egy mámor”; „Szerellemmel harcolni a másnapos halál ellen – ez oly fokú költészet, amelyet csak a honi gasztrozófia ismer”; „És szó esik majd Istenről is.” Lét, halál, szerelem, Isten; íme pár fogalom, csak úgy hevenyészve odavetetten, minden különösebb tematikai rendezettség nélkül, a mámor köré szerveződve. Maga a szöveg paradoxonok, elmentések egységéből építkezik, hiszen a részegség–másnaposság, mámor–csömör alapkettőssége szabja meg a könyv logikai szerkezetét, az alapkettősségre rájátszó további paradoxonsor viszont a dikcióban végig óvakodik az okszerűség erőltettségétől, a didaktikától. A viszonyulások bonyolult megfélelésein keresztül haladunk a szókratészi következtetésig: egyre bizonyosabbak vagyunk abban, hogy valamit nem tudunk, és: egyre pontosabban tudjuk, hogy mi az. Az alapvetés tehát nem ontológiai, sokkal inkább episztemológiai természetű. Az irodalom hol anekdotikus, hol elméleti, néha spekulatív áttekintése és mellé a receptek, a kultúrtörténet vagy épp az eszmetörténet egy-egy nagy alakja, pillanata és mondjuk a hányós-zacskó; csak hogy a tudatoson exponált paradoxonok széleit villantsuk föl.

A formai szerkesztés rendkívül fegyelmezett: minden fejezet elején egy szellemes vagy annak szánt, ám mindenképp árulkodó, figyelemfelkeltő cím („Sej haj denevér, bennünk van a tigrisvér”), egy vonatkozó idézet és az adott fejezet zanzásított tartalmi bevezetője, erőteljesen hajazva Rejtő hasonló megoldására.

A fejezetek zárásaként pedig a recept, vagy receptek. A fejezetek rendezőelve már sokkal változóbb, néha a kronológia, néha egy-egy tematikai elem vagy műfaji sajátosság szabja meg a fejezetek kapcsolódásait. Ennek megfelelően egy-egy egységen belül hol anekdotát találunk, hol rövid *monográfiát*, esszéisztikus betétet, vitriolos fikciót, vagy épp Rejtő-parafrazist. Ezt a sokszínűséget, tematikai, formai, lételméleti és fiziológiai változatosságot átfogni, egyben tartani egyetlen műfaj sem képes, csakis a regény.

A kötet tervezője, Hársfai László pedig zseniális munkát végzett, a kötet formája, színvilága különös, de nem bántóan különcödő (a másnapos ember sem deviáns, csak kicsit „eltér”), a fotók, rajzok, maga a képi anyag egésze nem csupán illusztráció, hanem jelentést kiegészítő, pontosító ereje van a vizuális élménynek, a hangulati háttér kialakításáról nem is beszélve.

A szöveg a kispróza sajátosságait mutatja, egy-egy fejezet önálló kisprózaként is értelmezhető, a szövegegész mégsem válik mozaikszervé, hiszen a mámor–csömör alapkettősségében rejlő motívum átköt, és folyamatos jelenlétével, változó intenzitású felbukkanásaival, a kettősség valamely elemét dimenzionáló vagy épp elrejtő technikájával állandó megfeleléseket, érdekes feleselgetéseket hoz létre. Választott témájukhoz a szerzők viszonya alapvetően ironikus, a szöveg nyelvezete pedig egy sajátos rétegnyelv, a kocsmai szleng kifejezéseire támaszkodik. A jelzett kettősség egyik érdekessége, hogy a lerészegedésnek és a részegségnek számtalan szinonímája található a nyelvünkben, így a szöveg is rengeteg változatot tartalmaz, annál szegényesebb viszont a kijózanodásra, magára a másnaposságra vonatkozó kifejezések világa. De hát végig kettősségről és nem egyensúlyról beszélünk.

Ismeretelméleti szempontból sem közömbös az a megközelítésbeli alapvetés, hogy mivel az emberiség kultúrtörténete több aspektusból is leírható (természetesen), akkor ilyen szempont lehet a másnaposság is (természetesen). Az irodalomtörténet magasztos pillanataitól a bölcsélet nagyjain át a véres diktátorokig szinte minden és mindenki értelmezhető a másnaposság aspektusából is. Historizmus, akadémizmus és hermeneutika polémiaira akár felelhetne is ez a kötet, ha lennének ilyen fellegzős céljai. Nincsenek.

A kötet végén található, az olvasóhoz szóló, már említett felhívás marketing szempontból is telitalálat, mert a kötet azon könyvek sorába tartozik, melyeket az olvasó maga is szívesen továbbírna, kiegészítené. Gondolkodna rajta, mint egy regényen.

Nagy Balázs

blogikátlan kritika

Online folyóiratok és portálok a magyar irodalmi életben

A digitális technikákon alapuló, a világháló kiterjedésével összefüggő változások az irodalomban is mérőföldkönek számítanak. Folyamatos az a hatás, mely az élet minden területét érintve alapjaiban változtatja meg szemléletmódunkat, a humán kultúrához való viszonyunkat. Nem csupán új fogalmak megjelenéséről van szó – blog, online regény, sms-költevény, interaktív vers, elektronikus könyv és könyvtár –, hanem az irodalom fő tényezőinek megváltozásáról. Amikor befogadó és alkotó határai elmosódhatnak, szerepeik felcserélődhetnek, s olyan írások is megjelennek a lassan saját hagyományokkal rendelkező világhálón, melyek csak valamilyen veszteség árán helyezhetők át a Gutenberg-galaxisba, akkor kár is lenne tagadni: az irodalom is gyökeres változáson megy keresztül a közös tér alakulásával. S hogy az új közlésmódok milyen hatást gyakorolnak az irodalom szereplőire? Napjainkban már fölöslegesnek tartom azokból a heves vitákból kiindulni, melyek az elmúlt években dúltak arról, hogy a könyvek és az elektronikus oldalak, a nyomtatott és az online folyóiratok vetélytársakká válnak-e, vagy éppen egymást kiegészítve segítik a tudomány előrelépését. Ez a vita mára eldőlt. Nyugodtan kijelenthetjük, hogy az utóbbi eset következett be, és a hagyományokhoz erősebben kötődők is felismerik és kihasználják a világhálóban, a multimédiában rejlő lehetőségeket. Látva az óriási léptékű fejlődést több kutató már évekkel ezelőtt úgy nyilatkozott, hogy ha a számítógépeknek sikerül a nyomtatott könyvek számát csökkenteni, az nem visszafejlődés, hanem egyenesen kulturális előrelépés lesz, s nemhogy hátráltatja az irodalom terjedését, hanem elősegíti annak fejlődését. Ez az elsőre kicsit furcsának tűnő megállapítás mára mindannyiunk számára érthetővé vált, hiszen nemcsak a könyvekről rendelkezünk számos információval, hanem azt is tudjuk, hogy a digitális közeg mit jelent számunkra. El tudjuk kerülni az olyan hibás feltevésekből kiinduló félreértéseket, melyek szerint például senki sem fog kényelmesen hátradőlni, és egy vibráló monitor képernyőjéről regényt olvasni. Az írást s a könyvet mintegy fétis-tárgynak tekintők is beláthatják, hogy a mélyreható változások ellenére az írott szónak ma nagyobb súlya van, mint valaha, s az internet az egész írásos kultúrának óriási lökést ad. Számos példáját lehetne említeni a nyomtatott és az elektronikus szövegek találkozásának, melyek mind azt bizonyítják, hogy a technika fejlődése nem szorítja háttérbe az évezredek hagyományokat. Tény azonban, hogy az írásbeli kultúrát nagy kihívás érte az elektronikus kommunikáció felől, s itt a gazdasági vonatkozások mellett gondolnunk kell az irodalom hatalmi struktúrájára és a kanonizációs folyamatokra éppúgy, mint az új kommunikációs csatorna plurális és decentralizált jellegéből adódó igencsak heterogén nyelvi anyagra.